

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ КОНФЛІКТУ

Як би далеко ми не заглядали в історію минулого людства, завжди можемо спостерігати суперечності, конфлікти, кризи. Вони були постійними супутниками суспільного розвитку. Де є люди, існує взаємодія між людьми, там і є конфлікт (суспільно-політичні, трудові, релігійні, етнічні тощо). Їх широке розповсюдження, значна роль, яку вони відіграють (позитивну чи негативну) у суспільному житті, привертала до себе увагу з глибокої давнини. Конфлікт (від лат. «*confliktus*» - зіткнення) – це протиборство суспільних суб'єктів з метою регуляції суперечливих інтересів, позицій, поглядів.

Виходячи із вищенаведеного, політолог, соціолог, юрист, психолог, менеджер повинен знати визначати сутність конфлікту як неминучого явища в соціальній практиці; індивідуальні особливості та різні типи поведінки особистості як суб'єкта конфлікту; причини виникнення конфліктів та їх елементи; діапазон можливих виходів із конфліктів.

Конфліктологію воістину дійсно називають наукою ХХ ст., як і саме століття – століттям конфліктології. Не випадково саму марксистську теорію називають теорією конфліктів. Війни і конфлікти відмічають початок, середину і кінець ХХ ст. У цьому столітті радикально змінюється відношення до конфліктів. І в першу чергу це знаходить відображення в теорії конфліктів. Виникає так звана конфліктна парадигма світосприйняття. Одні стверджують, що «конфлікт – це нормально», інші – «конфлікт – не нормально».

Традиційне сприйняття конфлікту – це сприйняття конфлікту як силового протистояння, де є один варіант вирішення: «виграш-програш», або «програш-виграш», з іншого «програш-програш», тобто гра із нулевою сумою. Інше сприйняття конфлікту – це сприйняття конфлікту як способу комунікації, в основі якого кооперація, гра, де кожен може виграти. Сучасний світ – це світ не тільки конфліктів, але і комунікацій. Проте, а втім конфлікт сьогодні можливо розглядати як один із способів комунікації.

Початок сучасної конфліктології: основні парадигми

У першій половині ХХ ст. на вчених мали вплив школи соціального дарвінізму, теорії політичних культур, психоаналізу, марксистської теорії і вони звертали увагу на необхідність поглибленого вивчення конфліктів і змін у суспільному житті.

Серед цих вчених виділяється Г. Моска (1858 - 1941), батько теорії еліт, основоположник італійської політології. У роботах «Елементи політичної науки», «Теорія урядів і парламентські системи», «Сучасні конституції», «Правлячий клас» вчений наголошує, що є вічним розподіл суспільства на два класи: панівний «політичний клас», який бере на себе всі державні функції і при цьому користується привілеями і неорганізована більшість. Не дивлячись на багаточисельні ілюзії, міфи про народне представництво і суверенітет, реальна влада завжди знаходиться у руках «політичного класу».

Народовладдя, реальна демократія і соціалізм – все це утопія, не сумісна із законами суспільства, із людською природою. Влада ніколи не може бути владою народу, вважав Г. Моска. У кращому випадку може служити інтересам народу.

Г. Моска намагався до розробки «політичної науки» для того, щоб у руках меншості вона стала тим інструментом, який із часом забезпечить формування пануючого класу не на майновому чи іншій основі, а на основі розуму, здібностей, організацій і заслуг його представників. Досягнення цього він відносив до далекого майбутнього.

Продовжував цю теорію В. Паретто (1848 – 1943), відомий своїм творенням теорії еліт (*elitare*). У працях «Перетворення демократії», «Трактат із загальної соціології» наголошував на двоякості людської природи. В. Паретто рахував, що специфічне людини складається не стільки в розумі, скільки в здібностях використати розум в корисливих цілях.

Він ввійшов в історію як розробник теорії циркуляції еліт на основі інстинктів: зміна еліт та боротьба між ними – суть самого суспільства, процес круговороту. Ці ідеї були запозичені Б. Мусоліні, який називав його своїм вчителем.

Продовжував розробку цих ідей Р. Міхельс (1876 – 1936) – німецький соціолог. Був членом Німецької Соціал-демократичної Партії, але розчарувався у соціалістичних ідеях і вийшов із партії, а 20-х рр. проявив симпатії до фашизму.

Вчений стверджував, що справжня демократія може бути тільки безпосередньою (прямою) і сформулював «залізний» закон олігархічних тенденцій (який отримав широку популярність), згідно якого демократія, щоб зберегти себе досягти стабільності, вимушена створювати організацію, а це пов'язане із елітою, тому демократія неминуче перетворюється в олігархію.

Теорію еліт – конфліктів на українському ґрунті розробляли громадсько-політичні діячі Д. Донцов (1883 – 1973) і В. Липинський (1882 – 1931).

Дещо іншого типу політичну концепцію конфлікту розробив у Німеччині Ф. Оппенгеймер (1864 – 1943). Він вважав, що у виникненні держави економічні причини грають не вирішальну роль, а держава – це «правовий продукт, насильно нав'язаний однією групою людей – завойовниками – другій групі «завойованим». Держава могла виникнути тільки через підпорядкування людей. Тому міняються тільки форми експлуатації – від фізичного насилля до економічного, а потім політичного принуду.

Однак початуючі погляди на конфлікт відзначилися дещо однобічністю. Інша справа, коли конфлікт у структурно – функціональній моделі суспільства Т. Парсонса (1902 – 1979) у працях «Структура соціальної дії», «Соціальна система», «До творення соціальної теорії дії» трактується переважно як фактор пошкодження, аномалія (лат. *apomalia* – відхилення від норми, від загальних закономірностей) і розрушення соціальної системи. Щоб зберегти соціальну систему в рамках існуючих норм і ціннісних орієнтацій, уникнути соціально – політичних конфліктів і потрясінь, вчений вказував, що необхідно домогтись задоволення основних біологічних і психологічних потреб значної частини членів суспільства, здійснювати ефективну діяльність органів «соціального контролю», домогтись співпадіння індивідуальних мотивацій із суспільними настановами.

Виступаючи прибічником соціального порядку, обґрунтовуючи його як «природну форму суспільства, Т. Парсонс

основну увагу звертав проблемам інтеграції, підтримуючи «гармонійність» безконфліктних відносин між елементами системи, а також проблемам відтворення соціальної структури і зняття соціально-психологічної напруги в суспільстві.

Досягнення стабільності і виживання у суспільстві здійснюється завдяки відповідності системи чотирьох функціональних вимог: адаптації, прагнення досягнення мети, інтеграції і підтримки моделі. Функцію адаптації забезпечує економічна підсистема, функцію інтеграції – правові інститути і звичаї, функцію підтримки моделі – система вірувань, мораль і органи соціалізації (сім'я, освіта і т.д.). Політичні функції будь-якої системи складаються в її організації і функціонуванні з точки зору формування і здійснення колективної мети і установок.

В своїх роботах Т. Парсонс проаналізував причини, чому в суспільстві, поділеному на різноманітні групи, немає війни всіх проти всіх. На його думку, таким стримуючим фактором були суспільні цінності і норми, цінності та ролі.

Вчений також досліджував проблему суспільної еволюції, яка включала: по-перше, зростаючу диференціацію кожного її структурного елемента, по-друге, розвиток інтеграційних процесів, створення нових інтегративних структур. Політичну систему розглядав як підсистему суспільної системи, властивістю якої було досягнення цілей цілої системи. Головною властивістю політичної системи вважав владу. Остання, вказував вчений, була одним з основних символічних центрів, що забезпечує зв'язок між диференційованими частинами цілої системи.

У творі «Сім'я, соціалізація та процес взаємодії» аналізує проблему: як особистісні характеристики та культура інтегруються у суспільну систему. Т. Парсонс виділив два основних механізми цієї інтеграції: соціалізацію та соціальний контроль. Вважав, що внаслідок дії цих механізмів особистісні системи набували таких характеристик, які робили їх сумісними із структурою суспільної системи.

Близьку позицію до Т. Парсонса відстоювали представники школи «людських відносин» (public relations). Видатним представником цієї школи був Е. Мейо (1880 – 1949), професор Гарвардського університету, який стверджував, що необхідно сприяти встановленню «миру в промисловості», який оголошується ним як «головна проблема сучасності».

Конфлікт для нього – зарозлива «соціальна хвороба». Її слід уникати, намагаючись до «соціальної рівноваги» і «стану співпраці» як надійним ознакам « суспільного здоров'я».

Позиція функціоналізму (історично більш рання) спочатку була сформульована Г. Спенсером (1820 – 1903), розвинута Е. Дюркгеймом (1858 – 1917) і продовжує знаходити своїх послідовників і сьогодні.

До прибічників опозиційної точки зору відносяться Л. Козер (1913 – 2003), Р. Дарендорф (1929 – 2009). Їх історичними попередниками були К. Маркс (1818 – 1883) та Г. Зіммель (1858 – 1918). Останній і ввів у науковий обіг термін «соціологія конфлікту» і описав закономірності соціальних конфліктів. Він запропонував зайнятися аналізом «чистих форм» соціальної взаємодії, як авторитет, договір, підпорядкування, співробітництво та інші, особливе місце займає конфлікт – не лише норма, а й виняткова форма життя. Конфлікт сприяє соціальній інтеграції, він визначає характер конкретних соціальних утворень, зміцнює їхні принципи й норми організації.

Функціоналісти вважають, що суспільство об'єднується неформальним образом з допомогою норм, цінностей і колективних моральних принципів, а конфлікт розрушає цю цілісність. Теоретики конфлікту підкреслюють його функцію структурування, всю впорядкованість суспільства розглядають як витікаючи від принуду одних членів тими, які наверху, підкреслюючи роль влади у підтриманні порядку в суспільстві.

Американський дослідник Л. Козер у 1956 році опублікував книгу «Функції соціальних конфліктів», в якій запропонував *теорію позитивно-функціонального конфлікту*. Він стверджував, що не існує соціальних груп без конфліктних відносин і конфлікти мають позитивне значення для функціонування політичної системи суспільства і сприяють її зміні. Чим більше негараздів у суспільстві, вказує вчений, тим вища вірогідність того, що соціальні групи стануть ініціаторами конфлікту; чим гостріший конфлікт, тим більша вірогідність, що в конфліктних групах складуються централізовані структури прийняття рішень і вищою буде моральна згуртованість її членів; чим менше в учасників конфлікту згоди з приводу його цілей, тим триваліший конфлікт; чим краще лідери конфліктних груп зможуть зрозуміти, що цілковите досягнення мети обходиться дорожче, ніж перемога, тим коротшим буде конфлікт. Під соціальним конфліктом він розумів «боротьбу за цінності і претензії на визначений статус, владу і ресурси, боротьбу, в якій метою противників є нейтралізація, завдання шкоди чи знищення суперника». Це найбільш розповсюджене визначення конфлікту в західній політології.

З точки зору Л. Козера, конфлікти повинні не знищуватися, придушуватися, а виконувати свої функції: зниження антагоністичної напруги; ініціювання нових соціальних норм; утворення союзів, груп, коаліцій; створення балансу інтересів; сигналізація про проблеми і т.п.

Одна із важливіших функцій конфлікту, згідно Л. Козера, – можливість запобігати більш гострим конфліктам, які перетворюються у кризи. Оскільки першість цієї ідеї належить Г. Зіммелю, Л. Козер сформулював цю позицію у вигляді так званого зіммелівського парадоксу, суть якого – конфлікт як засіб запобігати конфлікту, так як любий конфлікт дає можливість отримати знання дорівнюючої сили обох сторін.

Німецький вчений Р. Дарендорф у 1965 році видав працю «Класова структура і класовий конфлікт», а через два роки есе «Поza утопією», в яких висував ідею «конфліктної моделі суспільства», що дістала широке визнання. Автор наголошує, що суспільства відрізняються не наявністю чи відсутністю конфлікту, а ставленням влади до них; будь-яке суспільство постійно піддається зміні, соціальні зміни повсюдні; всі суспільства спираються на примус одних членів суспільства іншими. Тому, відмічає Р. Дарендорф, для суспільства характерна нерівність у ставленні людей до розподільчої влади, – і звідси різні інтереси і прагнення, що викликають тертя, антагонізми, і як результат – зміни в суспільстві. Призупинений конфлікт порівнюється вченим зі зляканою пухлиною на тілі суспільного організму. Р. Дарендорф виділяє не тільки негативні фактори конфлікту, а й позитивні: конфлікт є джерелом інновацій, соціальних змін, але мають перспективу еволюційні зміни.

Для успішного регулювання конфлікту, на думку, Р. Дарендорфа, важливі три обставини:

1. плюралізм думок;
2. висока організованість конфліктуючих груп;
3. наявність правил гри.

На думку Р. Дарендорфа, плюралізм вільних суспільств спирається на визнані і приймальності соціального конфлікту. «Регламентований конфлікт- свобода, оскільки це значить, що ніхто не зможе перетворити свою позицію у догму». Суспільство, яке приймає практику визнання конфлікту і опозиції правилом свого існування, з часом неминує втрачає механізми саморегулювання і саморозвитку.

Демократичне суспільство, якщо має конфлікти, наголошує вчений, регулює їх раціональними методами. «Той, хто вміє справитись із конфліктами шляхом їх визнання і регулювання, той бере під свій контроль ритм історії. Хто упускає таку можливість, отримує цей ритм собі у противники».

Р. Дарендорф постійно доводив, що функціоналізм як теорія в цілому, створює дуже гармонійне, інтегративне і статичне уявлення про суспільство. Він наголошує, що зараз прийшов час почати дослідження суспільства, відмовившись від утопічної картини цього ж суспільства, яку створили функціоналісти. Щоб покінчити з утопією він радить: «У майбутньому концентрувати увагу не тільки на конкретних проблемах, але і на таких, які можна пояснити тільки з точки зору напруги, конфлікту і змін. Можливо, суспільство в естетичному відношенні виявляється не на стільки приємним, як соціальна система, однак якщо б уся соціологія змушена була шукати легкий шлях до утопічного спокою, навряд би це відшкодувало наші зусилля».

Отже, Р. Дарендорф стверджує, що суспільство в кожний момент піддається змінам і ці зміни все проникаючі. Тому будь-яке суспільство зазнає соціально-політичних конфліктів, які відбуваються на різних рівнях. Будь-яке суспільство спирається на примус одних його членів іншими. Вчений вважає марними спроби ліквідувати глибинні причини соціальних антагонізмів і допускає можливість впливати на зміну специфічного перебігу конфлікту, а це у свою чергу відкриває перед сучасним суспільством перспективи не революційних переворотів, а еволюційних змін.

Слідуючим етапом у розвитку конфліктології був пов'язаний із пошуком глобальних проблем конфліктів. Теорія обмежених ресурсів була доповнена розробкою Дж. Бертоном (нар. 1915) *теорії базисних людських потреб* як основи вирішення конфліктів.

На відміну від Л. Козера і Р. Дарендорфа Дж. Бертон вважає, що конфлікти можуть бути вирішені. Більшість конфліктів виникають в результаті того, що сторони не враховують базисні потреби один одного, до яких відносяться у першу чергу безпека, ідентичність, визнання і участь. З точки зору вченого, ці потреби не являються взаємовиключаєми, оскільки ресурси для них, в принципі, необмежені. Важливо, що Дж. Бертон приводить чітке розмежування між позиціями, інтересами, цінностями і потребами. Потреби не можуть бути предметом переговорів, так як по них не можуть бути відступлення.

Родоначалником теорії «зацікавлених груп» став американський вчений А. Бентлі (1870 – 1957), автор праці «Процес здійснення урядової влади: вивчення суспільних тисків». Головною тезою було твердження про те, що діяльність людей завжди визначена наперед їх інтересами і направлена, по суті, на забезпечення цих інтересів.

Політичне життя він розглядав як процес політичної діяльності. Політичні групи реалізують свої інтереси через дії. Їх зіткнення інтересів різних груп складається політичне життя суспільства. За формою свого прояву це життя являє собою багатоманітність фактів застосування сили.

Отже, у соціально-політичному житті першої половини ХХ ст. визначає очевидний інтерес до проблем політичного конфлікту, а саме :

- природі людини та суспільства властиві політичний, біологічний, психологічний та інші фактори, породжують чисельні конфлікти;
- конфлікти виконують різні функції;
- протилежність між керівною меншістю і керованою більшістю є вічна історія, що породжує різні коаліції.

Концепція насилля у інтерпретації сучасних конфліктів

Широкою популярністю на сьогодні користується концепція *насилля*, яку розробляють представники цієї теорії – Ж. Сорель (1847 – 1922), Й. Гальтунг (нар. 1930), Т. Гарра (нар. 1936) і С. Хантінгтон (нар. 1927).

У теорії французького соціолога і філософа Ж. Сореля центральне місце займає політична боротьба та насильство. В його праці «Роздуми про насильство» (1907 р.) сформульовані ключові поняття міфу і насильства. Згідно з його теорією, соціальні і політичні конфлікти виявляються ознакою ірраціонального характеру суспільства й історії, вони заперечують ідею соціального процесу й утверджують стихійний рух мас.

Й. Гальтунг крім прямого насилля (як дії, яка наносить безпосередньо фізичну шкоду людям) виділяє ще дві форми – структурне і культурне насилля. Під структурним насиллям він розуміє створення відповідних умов (структури), які ущемляють потреби і інтереси людей. Культурне насилля – це любі аспекти культури, які дозволяють легалізувати пряме і культурне насилля. Якщо пряме насилля передбачає прямі цілі направлені дії, то структурне насилля впливає побічно, через соціальні структури. На відміну від прямого насилля, яке мінливе і динамічне, структурне насилля статичне і стабільне.

У світовій політиці взаємовідносини «Північ» і «Південь», «Схід» і «Захід» також побудовані на структурному насиллі. Структурний конфлікт виникає і тоді, коли інтереси елітних груп «центру» і «периферії» більше не співпадають і еліта «периферії» очолює рух «національного визволення».

Авторитетною на Заході є теорія *політичної нестабільності* С. Хантінгтона, який виступив з ідеєю «зіткнення цивілізацій». Він стверджував, що у світі, який народжується, основним джерелом конфліктів буде вже не ідеологія і не економіка. Кордони, які розділяють людство, будуть визначатися культурою, найбільш значимі конфлікти глобальної політики будуть розгортатися між націями і групами, які належать до різних цивілізацій, зіткнення цивілізацій стане домінуючим фактором світової політики.

Згідно концепції вченого, побудованій на базі теорій масового суспільства, висунення мас на авансцену політичного і суспільного життя приводить до соціальних конфліктів, криз, політичної нестабільності, дестабілізації всієї сукупності суспільних відносин. Щоб уникнути цих небажаних явищ, особливий акцент робить на політичні і правові аспекти.

Особливо слід відзначити його працю «Політична влада: США/СРСР», написану у співавторстві з відомим вченим і державним та політичним діячем З. Бжезинським.

Порівняльне дослідження вчених охоплює широкий спектр проблем: політичне мислення, кадрову політику та практику прийняття політичних рішень. У книжці, базуючись на компаративістському методі, проаналізовано протиположності в американській та радянській політиці. Праця доводить важливість порівняльних досліджень як для розуміння міжнародної політики, так і для розуміння процесів, що відбувалися в одній окремо взятій країні, розкриває способи, шляхи та методи, якими політика через ідеологію впливає на політичне життя.

Важливе місце серед концепцій, які претендують на універсальність, займає «загальна теорія конфлікту» американського соціолога К. Боулдінга (1910 – 1993), викладена в книгах «Конфлікт і захист. Загальна теорія» (1963 р.), «Загальна теорія систем – науки» і ін. Автор в працях стверджує, що конфлікти мають загальні елементи і загальні візії розвитку. Тому знання «загальної теорії конфліктів» дозволить суспільним силам контролювати їх, керувати ними, прогнозувати їх наслідки.

А що лежить в основі загальної теорії?

- В природі людини лежить намагання до постійної ворожнечі, до ескалації насилля.
- Конфлікт визначає ситуацію, в якій сторони усвідомлюють несумісність не тільки своїх позицій, але й ставлення до конфлікту.

Сторони розробляють тактику і стратегію боротьби. Це означає, що конфлікт можна подолати і розв'язати, маніпулюючи змінами подразників, цінностями і пориваннями індивідів, не вдаючись до радикальних змін суспільного ладу.

К. Боулдінг розглядає два аспекти соціально-політичних конфліктів – статичний і динамічний. У статичному аналізуються сторони конфліктів і відносини між ними. Оскільки тут виступають окремі особи, організації, групи (професійні, вікові, етнічні, релігійні тощо), то вони поділяються на особові, організаційні і групові. В динамічному – пробуджуючі сили поведінки людини.

Продовжували розробку цієї проблематики на Заході А. Гоулднер, Ч. Міллс, Римський клуб та ін. Інтерес до неї настільки великий, особливо щодо причин і шляхів їх розв'язання, що останній Всесвітній конгрес Міжнародної асоціації політичних наук (Сеул, 1997) був цілком присвячений концепції насилля.

В Україні з проблем конфліктології почали з'являтися публікації у 90-х роках ХХ ст. (М. Бородкін, Н. Коряк, А. Герасіна, Л. Нечипоренко, М. Примуш та інші). Проблема конфліктів займаються на різних рівнях Київський центр політичних досліджень і конфліктології, Київський міжнародний інститут соціології і конфліктології, вузівські кафедри політології, соціології, конфліктології, центри з вивчення громадської думки та інші.

Концептуальне пояснення «конфліктів нового покоління»

На початку ХХІ ст. спостерігається деяка розгубленість серед дослідників, обумовлена неадекватністю методичних підходів і понятійного апарату для пояснень трансформацій, які проходять у світовій політиці. В тому числі це стосується і специфіки сучасних конфліктів, які були відзначені як «конфлікти нового покоління».

Постконфронтаційний період зовсім не відзначається постконфліктним, появилася необхідність переоцінки знань про джерела конфліктів у сучасну епоху, закономірностях їх розвитку, способах і шляхах їх врегулювання. Відходять у минуле «класичні» конфлікти між державами, на перший план стають всерединодержавні, спровоковані сепаратизмом, націоналізмом, релігійним фундаменталізмом, глобальною нерівністю. На сцену стали виходити кримінальні банди, діаспори, етнічні партії.

Конфлікти стають затяжними, все більше проявляється так званий парадокс асиметрії. *Теорія асиметричного конфлікту* стала розвиватися в кінці минулого століття. Відправною точкою були парадоксальні конфліктні ситуації, у яких слабкий супротивник був здатен отримати перемогу над сильним. Прикладом можуть бути іракський і чеченський конфлікти. Сучасний тероризм – варіант асиметричних боєвих дій, які втілюють логіку боротьби «слабких» проти «сильних».

Тероризм не є чітким і сталим явищем, а являє собою метод політичної боротьби, до якого вдаються різні соціальні прошарки населення. Він може бути державним та опозиційним, консервативним і революційним, релігійним і націоналістичним. Історичні та сучасні норми тероризму суттєво розрізняються між собою і тому їх аналіз є надзвичайно складним явищем. Політичним роблять терористичний акт тільки його мотиви та спрямованість.

Відбуваються зміни критеріїв влади і сили. В міру змін завдань й поведінки держав на міжнародній арені проходить зменшення ролі їх військової сили. Часто суперництво на міжнародній арені переміщується із військової сфери у сферу економіки, фінансів, культурної привабливості, впливу і авторитету в міжнародних організаціях. Дж. Най (нар. 1937) називає це «гнучкою силою». На його думку, саме гнучка форма влади отримує більше шансів. Гнучка влада – це інформація, це не матеріальна влада, а влада образів.

Для Дж. Ная світова політика – «шахматна гра на трьохмірній дошці». Він далі розвиває і доповнює думку американського державного й політичного діяча З. Бжезинського (нар. 1928 р.), який у праці «Політична влада: США/СРСР», «Великий провал: народження та смерть комунізму у ХХ ст.», «Велика шахівниця: Американська першість та її стратегічні імперативи» та ін.) наголошував, що перемогу можливо отримати, досягаючи успіхів як у горизонтальній, так і вертикальних площинах. Цікавим є у постановці проблем думки американського соціолога, конфліктолога, прибічника М. Вебера, соратника системного методу А. Етціоні (нар. 1929), професора університету ім. Джоржа Вашингтона, який відстоює системно-кібернетичний підхід у теорії суспільства, у якому здійснюється намагання поєднання методів системного підходу з ідеями еволюціонізму; на розгляд соціальних макросистем суспільства і міждержавних систем.

На основі теорії комунітаризма (від лат. *commutare* – міняти, змінювати) він запропонував свій варіант вирішення

глобальних конфліктів: погодження двох позицій – автономії особистості і суспільного порядку, з одного боку, і цінностей Заходу і Сходу – з другої. На думку А. Етціоні, світ рухається до синтезу цінностей двох цивілізацій – індивідуальних прав і соціальної відповідальності. У майбутньому світ буде складатися із декількох регіональних співтовариств, об'єднаних у трансрегіональні організації під керівництвом глобальних органів влади і глобального громадянського суспільства.

У своїй головній праці «Активне суспільство: теорія соціальних і політичних процесів» А. Етціоні виступає в якості соціального проекту, в якому найкраще реалізувались загальнолюдські цінності. Ключовими поняттями тут виступають респонсивність (чутливість правлячих верхів до потреб членів суспільства) і аутентичність (дійсність самих людських потреб, які на думку Етціоні, були єдині для всіх людей, незалежно від їх культурної належності). Одним із головних шляхів підвищення «активності» сучасного індустріального суспільства він вбачає у посиленні централізованого контролю (у кібернетичному розумінні) над функціонуванням системи, взаємодія влади і доступність широких прошарків до інформації.

У послідовних роботах він намагається створити систему соціальних індикаторів, які б дозволили окреслити і вирішити ці проблеми.

З точки зору іншого вченого А. Турена (нар. 1925), який у праці «Повернення діючої людини. Нарис соціології» наголошує, що конфлікт повсюдний, оскільки якщо існує порядок, має бути і його заперечення. Конфлікт не пов'язаний із якоюсь конкретною формою соціальної дійсності, із формою суспільства, він повсюдний. Ми входимо у суспільство, яке не може «мати» конфлікту: або останні придушені у рамках авторитарного режиму, або суспільство усвідомлює себе як конфлікт, тоді воно саме є конфліктом, тому що представляє собою боротьбу протилежних інтересів за контролем над здібністю суспільства впливати на самого себе.

Над проблемами теорії конфліктів працюють також Е. Баумен, У. Томас, О. Неклесса та ін. Цікаво, що у 2005 р. Нобелівська премія у сфері економіки була присуджена Р. Ауману (нар. 1930) і Т. Шеллінгу (нар. 1921) за внесок у розуміння явищ співробітництва і конфлікту через «аналіз теорії ігор». Варто примітити, що у цьому формуванні «співпраця» і «конфлікт» ніби-то є однопорядкові.

Отже, сучасна політика, роблячи ставку на конфлікт, все частіше використовує бізнес-технології і ігрові елементи, оскільки сьогодні перемагає не той, хто сильніший всіх, а той хто володіє стратегічним мисленням і інформацією, хто вміє прочитувати кроки на декілька ходів уперед, як у шахові грі.

1. Анцупов А. Конфликтология в схемах и комментариях / (А. Анцупов, С. Друзь.- М.- К: Интер, 2007.- 288 с.
2. Боднар В. Концепція конфліктної моделі суспільства Р.Дарендорфа / (Володимир Боднар // Науковий збірник Ужгородського університету. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія. Вип. 9 (Міністерство освіти і науки України; Ужгородський національний університет . Редкол.: М. Вегеш (гол. ред.), В. Андрущенко та ін. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2008. – С. 10-15.
3. Боднар В. Теорія позитивно-функціонального конфлікту Л. Козера / (Володимир Боднар // Науковий збірник Ужгородського університету. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія. Вип. 14 (Міністерство освіти і науки України; Ужгородський національний університет; Редкол.: М. Вегеш (гол. ред.), А. Андрущенко та ін. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла» , 2010. – С. 8 – 12.
4. Боднар В. Політичні конфлікти і кризи в суспільному житті / (Володимир Боднар // Політологія. Підручник (За ред. М. Вегеша). – К.: «Знання», 2008. – С. 202- 224.
5. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы / (Ральф Дарендорф. – М.: Росспен, 2002. – 284 с.
6. Dahrenf R Moderny Socialny konflikt / (Ral Dahrendorf. – Bratislava : Archa, 1991.- 320 s.
7. Запрудский Ю. Социальный конфликт. Политический анализ / (Юрий Григорьевич Запрудский. – Ростов на Дону : Изд-во Ростовского университета, 1992. – 117 с.
8. Здравомыслов А. Социология конфликта. Учебное пособие / (Андрей Григорьевич Здравомыслов. – М.: Аспект пресс, 1995. – 318 с.
9. Козер Л. Функции социального конфликта / (Люис Козер. – М.: Идея пресс, 2000. – 205 с.
10. Конфліктологія / (В. Волинець, С. Волощук, М. Гетьманчук та ін.) : за ред. М. П. Гетьманчука.- Львів: НУ «Львівська політехніка, 2007. – 326 с.
11. Примуш М. Конфліктологія. Навчальний посібник (Микола Васильович Примуш.- К.: Професіонал, 2006. – 282 с.
12. Современные теории конфликтов / (Теория политики. Под ред. Б. Исаева.- М.- СПб: Питер, 2008. – стр. 406- 421.
13. Тернер Дж. Структура социологической теории / (Джонтан Тернер.-М. : Прогресс. – 471с.